

КАК СЕ ПОСТИГА ХАРМОНИЯ В СЕМЕЙСТВОТО

1. Християнско семейство

Според него малките различия в характерите не само не са пречка за съгласието, но даже спомагат за създаването на едно хармонично семейство. „При автомобиля – казва той – са задължителни и газта, за да върви, но и спирачката, за да спира. Ако автомобилът имаше само спирачка, нямаше да може да се помръдне, а ако имаше само скорости, нямаше да може да спре.“ (1)

Старецът дори намира, че „съпрузите с различни характери могат да са по-полезни и при възпитанието на децата. Единият е малко по-строг, другият казва: „Остави децата малко свободни“. Ако и двамата са прекалено строги, ще загубят децата си. Ако и двамата ги оставят свободни, също ще ги загубят. Докато по този начин и децата намират едно равновесие“. Уподобявайки съпрузите на две „нерендосани дъски“ светецът посочва и начина за тяхното „пасване“ – да бъдат рендосвани с „едно и също ренде“. Което ще рече, че ако имат един общ духовник, на когото да се изповядват, той на всеки от тях ще посочва неизправностите, за да постигнат съгласие, независимо от своите различия.(1)

Наред с личностните различия, старецът Паисий посочва и още един тип различия, вложени от Твореца в двата пола. „Бог всичко е наредил премъдро – казва той, – с едни дарования е надарил мъжа, с други жената. На мъжа е дал мъжество, за да се справи с трудностите и за да му се подчинява жената. Ако би дал и на жената същото мъжество, семейството нямаше да може да се задържи“. Отецът продължава: „В Священото Писание се казва: „Мъжът е глава на жената“ (Еф. 5:23). Тоест Бог е наредил мъжът да властва над жената. Да властва жената над мъжа – това е хула против Бога!“. Обаче старецът със съжаление констатира, че „хората не зачитат тази Божия наредба и не разбират онова, за което се говори в Евангелието“. Някои мъже искат жените им да се страхуват от тях в буквалния смисъл на думата. Жените пък искат равенство във всичко и на всяка цена.(1)

„Равенството с мъжете, което искат жените – разсъждава светогорецът – може да важи само до известна степен. Днес между жените, понеже ходят на работа и гласуват, навлезе един нездрав дух и си мислят, че са равни на мъжете. Разбира се, душите са едни и същи по естество. Но когато мъжът не обича жена си и жената не уважава мъжа си, в семейството се получават сцени. Едно време считаха за тежко провинение жената да противоречи на мъжа си“. В подкрепа на казаното от стареца ще приведа една поговорка, която неотдавна чух от

една възрастна жена: „Мъжът кога гълчи – жената да мълчи“. Очевидно е, че и у нас в недалечното минало християнският морал, семейните отношения са били на тези основи, на които иска да ги постави и светогорският монах. Веднъж някой го попитал: „Отче, какво най-силно съединява мъжа с жената?“ Той отговорил: „Чувството за благодарност. Единият обича другия заради това, което онзи му дава. Жената дава на мъжа доверието си, отдадеността си, послушанието си. Мъжът дава на жената сигурността, че може да я закриля. Жената е стопанката на дома, но и голямата прислужница. Мъжът е управителят на дома, но и хамалинът“.(1)

И все пак, за да успеят в това, те – по думите на стареца – трябва „да се обичат с чиста и непорочна любов“.

Какво ще рече това? Става дума за „искрената любов, която се намира в духовното благородство, в жертвеността, а не лъжовната, светската, плътската любов. Ако има любов, жертвеност, винаги единият ще влиза в положението на другия, ще го разбира, ще му съчувства. А когато човек приема в състрадаващото си сърце своя ближен, тогава приема в себе си Христа, Който го изпълва в неизказано веселие“. Това е дълбокото убеждение на стареца Паисий. Докато (пак според него) „плътската любов съединява външно светските хора и то само доколкото са налице светските качества, а когато тези качества престанат да съществуват (поради старост, болест, бедност и пр. – б.а.), тя ги разделя, тъй че и те се погубват. Докато когато има духовна любов, ако случайно единият от съпрузите изгуби светските си качества, това не само не ги разделя, но ги съединява още повече“.(1)

Това разграничаване на истинската, християнската, божествената любов и нейната фалшива двойница, щедро възпяваната в света, е много важно. Наблюдението на светогореца е безусловно точно. Но още по-добър богословски изказ на този въпрос прави архим. Рафаил (Карелин). Той пише: „Страстта и любовта са противоположни едно на друго явления, макар нерядко да наричат страстта любов. Любовта търси общуване с този, когото обича, но по пътя на самоотдаването. В любовта винаги има готовност за жертвеност и радост, ако тази жертва бъде приета. Страстта търси не общуване, а поглъщане, тя е винаги агресивна, търси своето.“(1)

Затова в страстта се съдържа скрит потенциал на жестокост. От време на време тази жестокост изплува навън... Страстта е илюзорно състояние, тя сякаш е празна отвътре, прилича на сапунен мехур,менящ цветовете си на слънцето, от който след миг остава само мокро петно. Затова развратникът (и респективно този, който търси в съпругеските отношения предимно „плътска любов“ – б.а.) е дълбоко нещастен“.(1)

И не на последно място – за опазването на мира в семейството е безусловно необходимо много търпение. Веднъж някой запитал отец Паисий:

– Отче, как да се отнасям в другия, когато той е нервиран?

– С търпение? – отговорил старецът.

– А ако нямам търпение?

– Да отидеш да си купиш! Продават в супермаркета!... Виж, когато другият е ядосан, каквото и да му кажеш, няма резултат. Най-добре в момента да замълчиш и да си казваш наум

Иисусовата молитва.

„За да може човек да постъпва по този начин – продължава светогорецът, – ще му е много полезно да мисли за това, че Христос се е пожертвал за нашите грехове и търпи всички ни – милиарди човеци, макар че самият Той е безгрешен. Докато ние, когато се измъчваме от недостатъците на другите, изкупуваме собствените си грехове. Добрият Бог така е наредил нещата, че единият с дарбата, която притежава, да помага на другия, а с недостатъка, който има, да се смирява пред него“.(1)

Изпитанията на взаимната любов и търпение едва ли подминават някой дом. Неслучайно се казва: „Няма комин без пушек“. Но идват и нови проблеми, когато съпрузите станат родители. И отново те са в ролята на начинаещи, на „учещи се в движение“. Защото колкото и човек да е чел, колкото и да са му разказвали, никога не може да предвиди всичко, което го чака като родител. Особено с първото дете, когато всичко е за първи път. Тук е потребно още повече внимание и старание, защото залогът става още по-голям – отговорността за развитието на една душа по възможно най-добрия начин. А в тази насока пречат много неща- незнанието, невниманието, лошото влияние на света, отношенията между съпрузите (ако не са достатъчно добри). Затова и тук духоносните старци ни дават полезни наблюдения и наставления (1).

2. Писмо до женен брат от презвитер Дионисий Тацис

“Искам, обични брате, да изложа пред тебе личното си мнение по въпроса, който те занимава, тоест, различните проблеми на семейния живот. Ние и двамата имаме опит, нали и аз се ощастливих да имам семейство, и то голямо. Затова вярвам, че няма да възприемеш думите ми като безпочвена и суха проповед, но като думи на любов и съчувствие, чиято цел е да посочат пътища за разрешаване на проблемите, възникващи в брака. (2)

Известно е, че и сред вярващите хора се срещат нещастни бракове. Младите, които от деца са посещавали катехизаторски училища, имали са духовници и никога не са се отдалечавали от Църквата, встъпвайки в брак, се сблъскват с трудности, особено след две-три години съвместен живот. Важен е и проблемът за съпругеските отношения и раждането на деца. Този проблем е твърде остър поради различните гледни точки към него, понякога диаметрално противоположни, и поради сблъскването на двете категории твърдения на богословите.(2)

Сред тях има сурови и непреклонни, които подчертават, че целта на брака е изключително раждането на деца, и забраняват съпругеската близост. Има и по-снизходителни, имащи личен семеен опит, или достигнали известна духовна зрелост в резултат на подвижнически живот в манастир, където приемат женените с любов и разбиране.(2)

Повярвай ми, брате, че в днешно време няма недостиг на теории. Писано е много, твърде много. Тази тема е анализирана от талантиливи писатели, богослови – духовници и миряни, но съгласие между тях по отношение на практиката по този въпрос няма. Многото различни мнения не само, че не оказват съществена помощ, но напротив – още повече объркват нещата и отравят живота на живеещите в брак. Затова трябва най-вече да се вслушваме в утешаващия глас на Църквата, говореща най-вече чрез духовниците, както и да четем статии и книги, предоставящи съответното решение във всеки отделен случай. Трябва да се отбележи, че един и същи проблем не допуска едно и също решение, или по-точно казано, има много начини за решаването му.(2)

Следващите съображения, брате, няма да разрешат неразрешимото, но и няма да долеят масло в огъня. Те само засягат някои проблеми, които може би са възникнали у тебе, поради други немислени и невнимателни възгледи. Ще ти напомня, че тези мисли са чисто лични, и ти можеш спокойно да ги отхвърлиш, ако намериш, че са безпочвени, или противоречат на твоето духовно устройство. Преди всичко, не искам да поставям нови проблеми. Прости ми, че ти пиша набързо. Не забравяй, че в дома на един многодетен баща никога няма тишина, поради множеството неща, които се вършат. Пиша ти с любов и се надявам, че твоята любов ще ми прости.(2)

1. Избралите семейния живот са поели върху себе си множество задължения. Те сами затрудняват пътя си към рая с различни завои, докато неженените се изкачват по преките планински пътеки. Съпрузите са свързани с любов. Тук вероятно трябва да кажем, че християните обикновено се запознават чрез нечие посредничество. Затова преди брака взаимните им чувства не успяват да се развият. Това означава, че самият брак трябва да развива любовта, а не да я охлажда.
2. В брака от двамата съпрузи се изисква разсъдителност. За съжаление много често се случва така, че бракът прави живота на съпрузите мрачен, тъй като те са получили такова възпитание, което е извратило съзнанието и съвестта им. Такива двойки бързо се развеждат.
3. У много хора се създава впечатлението, че бракът означава само плътски удоволствия и нищо повече. Такива хора се отнасят към семейните с някакво презрение. Поведението им предизвиква страшни потресения в душата на семейния човек, който трябва да носи този кръст на духовно мъченичество. В брака не е позволено да говорим лекомислено за забранени плътски наслаждения. С това не искам да подсказва, че семейните хора са невъздържани и ненаситни, защото и при тях има духовни спирачки, и те се въздържат. Но не е лесно да говорим за принудително въздържание, което може да продължи с години. В такъв случай започваме да търсим нещо извън брака. Това разбират и под него могат да се подпишат повечето семейни хора, които често изпитват по-силни изкушения от

монашествващите. Мисля, че благоразумният християнин ще положи добро начало, ако прекарва във въздържание времето на постите. Това много ще му помогне в духовния живот.

4. Наградата на брака е раждането на деца. Но има двойки, при които това е невъзможно. Кой може да разреши мъчителния въпрос, възникващ у тези хора: могат ли да имат съпружески отношения, или не? Не трябва ли в брака да следват безбрачието? Много ми е трудно да приема такива крайни възгледи. Виждам, че това е изпълнимо, поне за преобладаващото множество женени.
5. Невъзможно е подробностите на семейния живот да се устройват от трети човек. Осведомеността на приятелите позволява да се избегнат трагичните и смешните ситуации. Но стремежът на някои да дават съвети, когато никой не иска това от тях, е напълно неприемлив и трябва да го възпираме. Тук се допуска обичайната грешка: на всички се дава един и същи съвет и се забравя, че в света няма двама еднакви хора с еднакви характери и нужди.
6. Бракът на християните трябва да бъде здрав. Боя се, че някои светски хора ни превъзхождат в любовта, тоест, те са свързани помежду си по-здравот от нас, християните, често, безразлични и равнодушни.
7. Съображението, че трябва да имаме деца заради разрешаването на демографския проблем на страната, няма никакво значение. Никой родител не мисли така, тоест, не създава деца заради увеличаването на броя на населението на страната, или за да служат в армията и да защитават сигурността на родината. Такива неща могат да говорят само старите ергени, но не и семейните хора, които знаят, че бракът има за цел и раждането на деца, защото такава е Божията воля и тяхната собствена, и те се молят децата им да станат добри християни, достойни клирици, благочестиви монаси, светци. И други причини за брака няма.
8. Много от нещата, написани за брака, са несполучливи, защото аргументацията им е колеблива и лесно се опровергава от критиката. Авторите им използват места от Священото Писание и Отците, които не съответстват на темата. Техният опит е умозрителен, те просто се опитват да се опрат върху свещените текстове. Ще ви дам един пример: някой автор стига до извода, че всеки християнин, който по своя вина няма много деца, подлежи на вечно наказание, защото в ада отиват несправедливите и грешните. Разбира се, според Писанието там ще отидат несправедливите, и авторът многократно се позовава на известни текстове. Трудността е само в това да намери места, осъждащи немногдетните, или забраняващи съпружеските отношения в брака. Знаем, че няма толкова много места, посветени на тази тема.
9. Заинтересоваността на Църквата от многдетността е чисто теоретична, и затова тя не призовава съпружеските двойки непременно да имат много деца. Мисля, че окръжните също не решават проблема. Те създават впечатление у самите им съставители, че са дълбоко загрижени за семейните двойки. Резултатът е нулев. Ние имаме нужда от дела, а не от теории.
10. Когато канят духовника в семейството, за да обсъдят проблема за раждането на деца, той трябва да бъде изключително разсъдителен. Той не може да изисква от съпрузите да имат едно-две деца, и след това да спрат. Също така ще бъде безумно, ако ги посъветва да имат десет деца, твърдейки, че такава е Божията воля. Изобщо, проблемът се решава от самосебе си. В мене се създаде мнението, че съпрузите първо трябва заедно да решат

въпроса за раждането на деца. И обратното, когато децата се раждат в мир по топлите молитви и желанието на родителите, всичко се променя. Това е идеалният случай.

11. Що се отнася до случаите, когато вярващите родители се страхуват да имат много деца, опасявайки се от увеличаването на икономическите трудности, мисля, че тези трудности се решават според мярката на духовния ръст на съпрузите, и доверието им в Бога се умножава с второто, третото и всяко следващо дете.
12. Има много вярващи двойки, които попадат в неописуемо страшни ситуации, само защото още не са намерили човек, който да ги разбере и да им помогне. Те буквално изнемогват и нерядко стигат до пълно отчаяние.

Завършвайки това писмо, в което са изложени само отделни възгледи за брака и раждането на деца, аз си помислих, че някои могат да ги изтълкуват неправилно. Тези, които разглеждат проблемите на съпругеския живот от пастирска гледна точка, предполагам, че ще се съгласят с мене. Мисля, че казаното в частен случай трябва в свое време да стане по-широко известно. Лесно е да “разрешаваме” разнообразните проблеми на брака по една и съща рецепта. В действителност така ги усложняваме още повече. Както не можем да лекуваме всички телесни болести с аспирин, така и проблемите на брака не можем да решаваме по едно и също предписание.(2)

Сега, когато завършвам писмото, от съседната стая се чува пеенето на единия ми син, кихането на другия, който лежи в леглото с грип, в другата стая пеят в хор три дъщери, в кабинета трака шевната машина. Може би тази картинка ще ти хареса, а може би ще те смути. Всичко това са перипетии на семейния живот. Бъди здрав!

1) Свещ. Йоан Карамихалев, *Записки по Православна християнска етика*

2) Дионисий Тацис, *Да превърнеш чуждата болка в своя*